

Hogescholen

Branchejaarverslag hbo 2008

Doekle Terpstra, een jaar van reflectie

Het was niet alleen een dynamisch jaar, maar ook een jaar waarin we hebben nagedacht over onze maatschappelijke positie.

pagina 2

Inspirerende leraren voor de klas

Met kwaliteit als absolute prioriteit geven de opleidingen een duidelijk antwoord op de roep om hoog opgeleide en inspirerende leraren voor de klas.

pagina 5

Europese ontwikkelingen van Universities of Applied Sciences

2008 is het jaar waarin een stap is gezet naar verdere verdieping van een gemeenschappelijke Europese profilering.

pagina 12

2008: Herbezinning op kwaliteit

Het studiesucces en het kwaliteitsvraagstuk stonden afgelopen jaar hoog op de politieke agenda. De afspraken met het Ministerie van OCW op dit vlak zijn ambitieus. Het hbo moet toegankelijk zijn voor iedereen, de kwaliteit van de bachelor moet omhoog en de uitval van studenten moet omlaag.

Drie ontwikkelingen in 2008 zijn voor het behalen van deze ambities van belang: de erkenning voor de problematiek rondom het lage instroomniveau, de erkenning van het belang van lectoraten en de intensievere Europese samenwerking van hogescholen. Een terugblik op 2008.

Onderwijskwaliteit

In 2008 heeft de overheid het lage instroomniveau in het hbo onderkend. Samen met het voorgezet onderwijs en het mbo gaat het ministerie het eindniveau van leerlingen aanpakken. Hierdoor ontstaat binnen het bachelorprogramma van de hogescholen ruimte om de opleidingen te verrijken. Nu kan meer tijd worden besteed aan verdieping van het onderwijs, in plaats van bijspijkeren en er komt meer ruimte voor bijvoorbeeld honoursprogramma's voor excellente studenten.

De erkenning van lectoren is eveneens een belangrijke doorbraak in 2008. Lectoren worden dit jaar door de omgeving gezien en beschreven als volwaardige partners en zijn niet meer weg te denken uit

het hoger onderwijs. Een belangrijk gegeven, aangezien lectoren bij uitstek de algehele kwaliteit van het hbo kunnen verhogen. De com-

plexe, mondiale samenleving vraagt om beroepsbeoefenaren, die zelfstandig innovatieve veranderingen en oplossingen in het werkveld vormgeven. Meer dan voorheen moeten de hogescholen studenten scholen in het verwerken, interpreteren en toepassen van kennis. Lectoren kunnen door het verbinden van onderzoek en

onderwijs deze vaardigheden stimuleren en op deze manier bijdragen aan de onderwijskwaliteit van hogescholen.

Ook is de rol - en voorbeeldfunctie van docenten voor de onderwijskwaliteit van cruciaal belang. Zij moeten actuele kennis van de beroepspraktijk in huis hebben,

waarbij praktijkonderzoek van groot belang is. Een hoog opleidingsniveau van docenten vertaalt zich door in het niveau van de bachelor. Over en met docenten zijn in 2008 daarom afspraken gemaakt over scholingsgraad en promotietrajecten.

> Lees verder op pagina 2

Kwaliteit

Prominenten aan het woord

pagina 3

Onderwijsontwikkeling

Internationaal kwalificatiemodel fysiotherapie

pagina 5

Onderwijs en Maatschappij

Iedereen moet meedoen

pagina 6

Praktijk en Onderzoek

Forum voor praktijkgericht onderzoek

pagina 8

Financieel

Financiële resultaten hogescholen

pagina 10

Vervolg van pagina 1

Herbezinning

Al deze ontwikkelingen dragen bij aan het kwaliteitsniveau van de bachelor. Maar hoe verhoogt de branche uiteindelijk de kwaliteit van het hbo als geheel? Want het gaat om meer dan de zaken op orde hebben op het gebied van onderwijs en organisatie. Het gaat ook om helder voor ogen hebben waar je als sector naartoe beweegt. In 2008 zijn de 'europeanisering' en de toenemende aandacht voor de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek richtinggevend geweest voor het hbo als sector.

De intensere Europese samenwerking werd mede mogelijk door de titel die onderwijsinstellingen sinds 2008 mogen dragen: de internationaal erkende naam University of Applied Sciences. Hiermee is de sector af van de verwarring en onduidelijkheid over het niveau van haar opleidingen. Het betekent echter ook dat het hbo aan de internationale standaard moet voldoen. En dat vraagt om forse investeringen, zoals intensivering van het onderwijs, werken in kleinere groepen en meer begeleiding voor studenten. Onder de naam Eduprof werken hogescholen van elf Europese landen elf Europese landen samen aan dit kwaliteitsniveau.

Zij doen dit door te leren van elkaars praktijkgerichte onderzoek, het opbouwen van netwerken en het vaststellen wat Europese hogescholen gemeen hebben. In 2008 heeft dit project een Europese subsidie ontvangen en daarmee ook erkenning voor haar werk op dit gebied.

Om de kwaliteit te monitoren is nog een andere ontwikkeling uit 2008 van belang: pilots op het gebied van de kwaliteitszorg van onderzoek. De sector wilde af van de bijna automatische piloot van de huidige accreditatie. 2008 is daarmee het jaar dat regels en processen zijn vervangen door inhoudelijke gesprekken met onderwerpen als: welke visie heeft een opleiding en hoe verhoudt deze zich tot de regionale vraag? Maar ook: wat is er gedaan met de bevindingen uit het studenttevredenheidsonderzoek? 2008 kan daarmee misschien wel het beste worden getypeerd als het jaar van herbezinning, waarin de vraag werd gesteld wat voor een onderwijs- en kennissamenleving het hbo wil zijn. Kwaliteit wordt beter vergelijkbaar binnen Europa en is niet vrijblijvend.

Deze trends zijn typerend voor 2008. Het onvermoeibaar streven naar kwaliteitsverbetering is de bindende factor tussen hogescholen. Dat heeft 2008 wel bevestigd.

Steeds meer studenten in het hoger beroepsonderwijs

De groei van het aantal studenten in het hbo van de afgelopen jaren zet gestaag door. In 2008 is de instroom van studenten in het hbo gestegen met 2,4% naar 118.644 (figuur 1). Het grootste deel van de eerstejaars, ruim 113.000, bestaat uit bachelorstudenten. De instroom bij masteropleidingen vertegenwoordigt met een kleine 5.500 zo'n 4,6% van de totale instroom.

Ook het aantal inschrijvingen is gegroeid, van 374.935 in 2007 naar 383.833 in 2008. De groei is met 2,4% sterker dan het voorgaande jaar toen een groei van 2,2% werd gerealiseerd. Van alle opleidingsrichtingen is het hoger economisch onderwijs (heo) met 40% veruit de grootste sector binnen het hbo (figuur 2). Daarna volgen de pedagogische sector (hpo) en de technische sector (htno) met 16%. De agrarische sector (hao) heeft met een aandeel van 2% het kleinste aantal inschrijvingen.

De inschrijvingen hebben afgelopen jaar ook tot resultaten geleid:

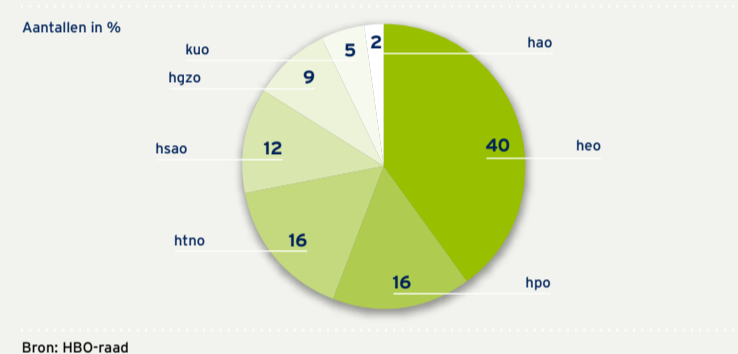
in het studiejaar 2007 - 2008 hebben 65.316 studenten hun hbo-diploma gehaald, een lichte groei ten opzichte van de 65.150 het jaar ervoor.

Meer gedetailleerde informatie, zoals aantallen per hogeschool of per opleiding, kunt u vinden op de website www.hbo-raad.nl, via 'Feiten en Cijfers'.

Figuur 1 Instroom hbo, met groei in %

Figuur 2 Inschrijvingen per sector (2008)

Doekle Terpstra, voorzitter HBO-raad

Een jaar van reflectie

Het was niet alleen een dynamisch jaar, zoals elk jaar in het hoger onderwijs dynamisch is. Het was ook een jaar waarin we de tijd en rust hebben genomen om na te denken over onze maatschappelijke positie als hogescholen. 2008 was daarom vooral het jaar waarin we zijn begonnen met het vernieuwen van onze agenda en waarin kwaliteit voorop is komen te staan.

We zijn het afgelopen jaar anders naar onszelf gaan kijken. Fundamenteel. Wie zijn we, wat vinden we belangrijk? Hoe verhouden we ons tot het maatschappelijke krachtenspel en welke strategische keuzes komen daar uit voort? Door de externe omgeving werden we voorheen bijna gedwongen om reactief te zijn. Afgelopen jaar vond een verschuiving plaats, waarbij proactiviteit en reactiviteit beter in balans zijn gekomen.

We willen vernieuwingen in gang zetten die we zelf belangrijk vinden met als uiteindelijke doel hoogopgeleide, innovatieve professionals af te leveren in de samenleving.

De reflectie in 2008 heeft begin 2009 de green paper opgeleverd. Een voorzet tot een nieuwe agenda voor het hoger beroepsonderwijs. Bovenaan deze agenda is de kwaliteit van de bachelor komen te staan.

De lat moet hoger komen te liggen. Onder andere door het accent op kennis en kennisontwikkeling te leggen.

In 2008 is duidelijk geworden dat kennis weer met een hoofdletter wordt geschreven. De ontwikkelingen bij de lerarenopleidingen zijn exemplarisch voor de discussie. Daar is stevig over nagedacht. Hoe verhouden de componenten kennis en vaardigheden zich tot elkaar? De opleidingen werden in het maatschappelijke debat verguisd. Ten onrechte, want de lerarenopleidingen hebben zelf aan de bel getrokken en er is de laatste jaren van alles in gang gezet om de lat hoger te krijgen, waaronder recent een zwaardere accreditatie. Die aanpak wierp afgelopen jaar al haar vruchten af. De slagingspercentages stijgen gestaag, de taal- en rekentoetsen hebben een selectieve werking en de strengere aanpak zorgt ervoor dat

mensen van te voren nadenken over hun studiekeuze. De opleidingen verdienen hier enorme waardering voor. De lerarenopleidingen zitten inmiddels in de voorhoede en hebben als eerste de problemen gezien en benoemd. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kwaliteit van de instroom, met als resultaat dat er nu veel aandacht is voor intake, begeleiding en bijspijkercursussen. Iedereen is er het afgelopen jaar gelukkig van doordrongen dat het kennistekort niet alleen ons probleem is. Ik ben dan ook blij dat in 2008 door de politiek is besloten strengere exameneisen in het voortgezet onderwijs in te voeren. Met name op het gebied van rekenen en taal. Hierdoor zal onze totale instroom in de toekomst van een hogere kwaliteit zijn.

Dit betekent echter niet dat we achterover kunnen leunen. Juist afgelopen jaar hebben we gekeken wat wij kunnen doen om de kwaliteit te verhogen. De hogere lat vergt een enorme inspanning van de instellingen zelf. De lectoraten en kenniskringen vormen hierin een cruciale schakel. Zij geven een geweldige 'boost' aan de kwaliteitsontwikkeling. De discussie over hun

Doekle Terpstra, voorzitter HBO-raad

bestaansrecht was in 2008 echt voorbij. Het gaat er nu om dat we de kenniskringen ook maximaal inzetten om de bachelor te versterken. Ook internationaal gezien. De wereld schreeuwt om innovatieve hoger opgeleiden die in het werkveld staan. Dat we afgelopen jaar onszelf eindelijk Universities of Applied Sciences mogen noemen, markeert een keerpunt. Die naamgeving is voor onze internationale positionering erg belangrijk.

We hebben er jarenlang over gepraat en in 2008 is het er dan eindelijk van gekomen. In 2009 gaan we verder met de titulatuur van onze afgestudeerden. Ook die moet beter gaan matchen met de rest van de wereld. En in 2009 helpen we waar we kunnen om de kenniseconomie te versterken en wordt onze nieuwe agenda afge maakt, zodat voor de komende jaren duidelijk is waar onze prioriteiten liggen.

Wat ging er goed in 2008 in het hbo en wat kan beter?

Robbert Dijkgraaf, president KNAW, lid innovatieplatform

'Hogescholen weten zich steeds sterker te positioneren en te profileren binnen het onderwijsland. De maatschappelijke waardering voor het hbo als cruciale schakel in de innovatieketen groeit. Veel startende ondernemers zijn opgeleid aan hogescholen. Ook is binnen hogescholen

veel technische kennis voorhanden. Gelukkig gaat het dan ook langzaam beter met de instroom in de bèta- en technische studies. De verbetering van de instroom blijft weliswaar achter bij het wo en geldt niet voor alle hbo-instellingen. Maar met een gemiddelde groei van zes procent ten opzichte van 2002 gaat het de goede kant op. Positief is ook dat er steeds

meer goede voorbeelden zijn van samenwerking met het wo, zij het nog lang niet genoeg. Ik vind het belangrijk dat hogescholen en

gevolgd, ligt er een zware taak voor het hbo. Er zal meer diversificatie moeten komen, juist binnen het hbo en in het bijzonder op het

Er ligt een zware taak voor het hbo.

universiteiten elkaar zien staan. Als we uiteindelijk willen bereiken dat 50 procent van de beroepsbevolking hoger onderwijs heeft

terrein van een leven lang leren, om uiteindelijk de volle winst te behalen.'

Claudia Zuiderwijk, directeur Tergooiziekenhuis

'Patiënten in Nederland stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van zorg. Ziekenhuizen vragen dan ook om steeds beter gekwalificeerde mensen die bij voorkeur een hbo-achtergrond hebben. In 2008 heeft de trend tot verdere specialisatie van zorgopleidingen in het hbo zich voortgezet. Nog meer

mogelijkheden, nog meer beroepen die leiden tot nog meer functies in de zorg. Aan de ene kant is dat natuurlijk uitstekend: verpleegkundigen en medisch ondersteuners in spe worden toegerust met de nieuwste technieken en zijn superspecialist op hun vakgebied. Maar laten we de ontwikkelingen in de zorg niet uit het oog verliezen: ziekenhuizen willen hun medewer-

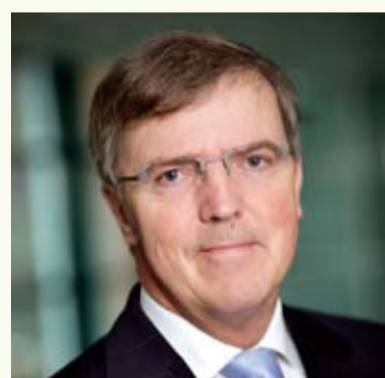
kers steeds flexibeler inzetten en vragen hen om mee te bewegen

gen, tussen vraag van leerlingen en aanbod vanuit de werkgever.

Maak het opleidingsaanbod gepecialiseerd waar het moet en generiek waar het kan.

met de organisatie, die steeds meer en steeds sneller moet inspelen op de markt. Dat vraagt om een uitgekende balans; tussen gespecialiseerde en brede opleidin-

Dát lijkt mij een mooie uitdaging voor de HBO-raad in 2009: maak het opleidingsaanbod gespecialiseerd waar het moet, en generiek waar het kan.'

Loek Hermans, voorzitter MKB-Nederland

'In 2006 kwam de werkvloer van het hbo bij MKB-Nederland met het idee een tweejarige hbo-opleiding op te gaan zetten, de Associate degree (Ad). De branches binnen MKB-Nederland zagen veel in dit initiatief en samen met het hbo heeft MKB-Nederland de lobby voor de realisatie van deze oplei-

dingen vorm gegeven. Het hbo heeft de 57 Ad-pilots, vaak in samenwerking met het werkveld prima vorm gegeven. Complimenten hiervoor! De Ad blijkt een groot succes te zijn, zo laten de resultaten van de tussentijdse evaluatie zien. MKB-Nederland en VNO-NCW willen nu graag dat de opleiding in 2009 permanent wordt ingevoerd. Op het gebied van stages mag er

wat ons betreft dit jaar nog wel het één en ander veranderen. Een betere begeleiding van de leerlingen tij-

nog veel winst te behalen valt. Ook op het terrein van de structurele contacten tussen domeinen van

Op het gebied van stages mag er nog wel het één en ander veranderen.

dens het stagetraject en meer aandacht een luisterend oor voor de ondernemers die de stages verzorgen in hun bedrijven zijn zaken waar

het hbo en de branches die veel personeel betrekken uit deze sectoren is nog een wereld te winnen. Genoeg te doen dus voor de komende tijd.'

Aleid Truijens, journalist, heeft een wekelijkse onderwijs-column in de Volkskrant

'Ik spreek regelmatig studenten uit het hbo en dan valt mij op dat de meesten hun opleiding wel aardig vinden maar dat bijna niemand wild enthousiast is. Vaak hoor ik dat de studie inhoudelijk niet diep genoeg gaat. Net als het interessant dreigt te worden houdt het op. Het mag

allemaal best een tandje zwaarder, er mag meer van studenten geëist worden. Dat werkt ook stimulerend. Een docent die eisen aan je stelt,

instellingen zijn geworden waarbinnen competentiegericht leren de hoofdrol speelt. Er moet meer diversiteit komen. Studenten kun-

natuurlijk verschillende soorten studenten en leerstijlen zijn. Competentiegericht leren is lang niet voor iedereen weggelegd. Zelf bedenken wat je wilt weten werkt vaak niet. Het is heel prettig om van vakdeskundigen te horen wat je moet weten en kunnen. Pas als er een stevig fundament is opgebouwd kun je verder.'

Het mag allemaal best een tandje zwaarder, er mag nog meer van studenten geëist worden.

iets van je verwacht, denkt ook dat jij het aankunt. Een andere klacht is dat veel hogescholen immense

nen kiezen uit honderden opleidingen, maar qua leermethoden is er bitter weinig keuze, terwijl er

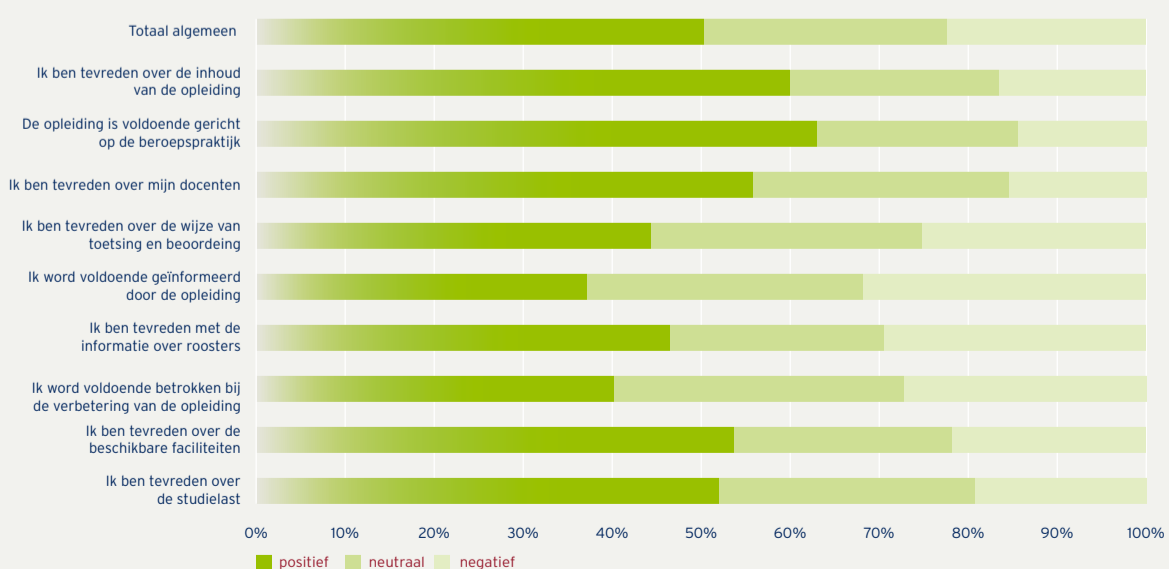
Studenten zijn tevreden over het onderwijs

In maart 2008 hebben 27 hogescholen dezelfde vragenlijst voorgelegd aan hun studenten. Bij deze hogescholen studeert ongeveer 60% van alle hbo'ers. Met een respons van 29,5% hebben ruim 62.000 studenten de vragen ingevuld.

Uit de resultaten komt naar voren dat studenten het meest tevreden zijn over het onderwijs zelf. Zowel de inhoud van de opleiding, de gerichtheid op de beroepspraktijk en de tevredenheid over de docenten halen bovengemiddeld positieve scores. Over onderwerpen die met informatievoorziening en communicatie te maken hebben, zijn de studenten minder tevreden.

De informatievoorziening door de opleiding en betrokkenheid bij verbetering van het onderwijs wordt vaak negatief beoordeeld. Uit het thema 'toetsen en beoordelen' komen beide kanten naar voren. De algemene vraag over dit thema scoort minder positief dan gemiddeld. Bij de specifieke vragen blijkt echter dat het probleem vooral zit in de tijdige bekendmaking van de resultaten (een informatie/communicatie vraagstuk). Op het gebied van de faciliteiten en de studielast ligt het oordeel dicht bij het totaal gemiddelde. Wel zijn studenten aanmerkelijk negatiever over de ICT-voorzieningen, terwijl over de bibliotheek/mediatheek juist positief wordt geoordeeld.

Tevredenheid van Voltijdstudenten

Bron: HBO-raad

Veel nieuwe initiatieven in 2008

Meerjarenafspraak OCW-HBO-raad

Hieruit volgt onder andere dat in 2014 90% van de propedeusestudenten de bachelor haalt. In datzelfde jaar heeft 70% van de docenten een mastergraad en is 10% gepromoveerd, of zit in een promotietraject. Binnen de bachelor moet in 2014 10% van de studenten participeren in een meer uitdagende route, zoals een honoursprogramma en moet het verschil in rendement tussen allochtone en autochtone studenten gehalveerd zijn.

Afspraken duurzaamheid

VROM, WWI, VSNU en de HBO-raad gaan energie besparen zodat er in 2020 een reductie van het energieverbruik van 20% is ten opzichte van 2005. Ook worden afspraken gemaakt over duurzaam inkopen. Meer hierover op pagina 10.

Kwaliteitsagenda VO 'Onderwijs met ambitie'

Van Bijsterveldt ontvouwt haar plannen rond de versteviging van het voortgezet onderwijs. De nadruk komt te liggen op rekenen en taal. Scholen krijgen in 2008 en 2009 extra geld om de kwaliteit te verbeteren. Aanvullend op deze ontwikkelingen maken de lerarenopleidingen vo/bve een begin met de Kennisbasis, waarin landelijk geldende kennisvereisten worden vastgelegd. Deze Kennisbasis moet in 2009 operationeel zijn. Meer hierover op pagina 5.

Start Eduprof

Driejarig project waarin hogescholen uit elf Europese landen participeren, gefinancierd door de Europese Unie. Het doel hiervan is kennis uit te wisselen en gezamenlijk te werken aan een helder profiel van onderwijs en onderzoek van Universities of Applied Sciences in Europa. Meer hierover op pagina 12.

Start Forum Praktijkgericht Onderzoek

In 2008 is het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek van start gegaan. Het biedt lectoren een platform om kennis en ervaring uit te wisselen en te werken aan de kwaliteit en positionering van het praktijkgericht onderzoek. Op 1 oktober 2008 kwamen bijna 100 lectoren naar de startmanifestatie van het Forum in de Beurs van Berlage om met elkaar in gesprek te gaan over het vak van lector. Meer hierover op pagina 8.

Ruimte voor excellentie

De Hanzehogeschool Groningen heeft voor haar project 'Ruimte voor excellentie' het gunstige advies 'zeer veelbelovende aanvraag' van het Sirius Programma ontvangen. Zij ontvangt hiermee ruim € 2,3 miljoen subsidie. De Hanzehogeschool werkt in het project aan de ontwikkeling van toptalent, onder meer door het inzetten van talentscouts en het aanbieden van onderwijs 'voor de poort'.

De hogeschool wil het geld inzetten voor het herkennen, erkennen en stimuleren van talent. Hiervoor zijn assessments en andere selectiemethoden nodig, samen met een vernieuwde kijk van de studenten op het onderwijs. Studenten moeten leren dat excelleren mogelijk is en hen vele kansen biedt, zoals extra selectieve minoren en meer begeleiding.

De Hanzehogeschool houdt zich al een aantal jaren bezig met het onderwerp toptalent. Zo zijn er speciale vwo-routes en een aantal talentroutes (honours) bij Vastgoed en Makelaardij ontwikkeld. Visies rond talent werden al in beleidsnotities beschreven in 2005 en 2007. Dankzij de verkregen subsidie kan er meer vaart achter de plannen worden gezet.

Het Sirius Programma richt zich op het bevorderen van de ontwikkeling van toptalent in het hoger onderwijs en stelt universiteiten en hogescholen in staat experimenten te starten om meer te halen uit het aanwezige toptalent. Voor dit programma, dat loopt van 2008 - 2012, is € 40 miljoen door de overheid beschikbaar gesteld voor de bachelorfase.

Aanval op uitval

Intake als middel voor rendementsverhoging

Te veel studenten vallen nog uit in het hoger onderwijs. Een veel voorkomende reden hiervoor is dat studenten onvoldoende beeld hebben van de opleiding en het beroep waar zij voor kiezen. Een groot aantal hogescholen en universiteiten werkt al enige tijd aan het voorkomen van uitval door de inzet van intakegesprekken. Sinds 2008 wordt hier een extra impuls aan gegeven door het Ministerie van OCW.

Het departement heeft geld ter beschikking gesteld voor een tender studiekeuzegesprekken in het hoger onderwijs en SURF gevraagd deze uit te voeren. Ruim dertig projectvoorstellen zijn ingediend en beoordeeld, waarvan zeven

projecten van hogescholen en vier projecten van universiteiten zijn gehonoreerd. SURF begeleidt en evalueert de projecten om zo het delen van kennis en inzichten op het gebied van intakegesprekken te bevorderen met als doel een 'olievlekwerking' onder onderwijsinstellingen te bewerkstelligen.

De projectvoorstellen tonen aan dat er in de instellingen veel vernieuwingskracht te vinden is op dit onderwerp. Denk hierbij aan de inbedding van studiebegeleiding binnen hogescholen, het denken in ketens, het sneller en eenvoudiger kunnen switchen na studiekeuze en het gebruik maken van moderne informatie- en communicatietechnologie.

'Go or No go': studiekeuzegesprekken bij Windesheim School of Education

Eén van de projecten die subsidie ontvangt voor haar initiatief op het gebied van intakegesprekken is het project "Go or No go" van hogeschool Windesheim. Voor komend jaar selecteert de hogeschool vier groepen instromers die na aanmelding een intensieve intake krijgen aangeboden, (capaciteitentoets, motivatiegesprek, aanbod/advies, werken aan deficiënties en talent, studieloopbaancontract). Daartoe ontwikkelt Windesheim een aantal nieuwe instrumenten zoals een Informed Choice Instrument, een contract met afspraken over studieloopbaanbegeleiding en een summercourse voor gemotiveerde studenten.

Wat moeten studenten kennen en kunnen?

Body of Knowledge & Skills

Op 23 juni 2008 hebben Loek Hermans, voorzitter MKB-Nederland (ook namens VNO-NCW), en Doekle Terpstra, voorzitter HBO-raad, de eerste versie van de Body of Knowledge & Skills (BoKS) voor het hoger economisch onderwijs in ontvangst genomen. De BoKS is een overzicht van kennis, vaardigheden en houdingen van afgestudeerden. Dit overzicht is opgesteld door de hbo-opleidingen in overleg met het werkveld.

In de afgelopen jaren is er door politiek, maatschappij en bedrijfsleven de wens geuit om beter inzicht te krijgen in de kenniscomponent van opleidingen. Het hoger beroepsonderwijs is met deze wens aan de slag gegaan. In september 2007 verscheen op de website van de HBO-raad de 'informatiebank opleidings-

competenties'. Daarin wordt per opleiding beschreven wat een student moet kunnen en kennen voordat hij kan afstuderen. Nu is hier voor de sector hoger economisch onderwijs een Body of Knowledge & Skills aan toegevoegd.

De sector hoger economisch onderwijs heeft in samenwerking met het werkveld gewerkt aan de vastlegging op hoofdlijnen van de kenniscomponent van de vijf opleidingsdomeinen binnen de sector. Hierdoor heeft het werkveld niet alleen zicht op de kennis en vaardigheden van een afgestudeerde, maar ook op de theoretische kennis die tijdens de opleiding aan de orde komt. Door regelmatig met brancheorganisaties en bedrijfsleven overleg te voeren, houdt de sector de BoKS actueel.

Ineke van der Linden overhandigt Body of Knowledge & Skills

De hogeschool wil de verwachtingen tussen student en opleiding beter afstemmen. Denk daarbij aan arbeidsidentiteit, beroepsbeeld en motivatie. Ook wil zij de academische integratie (kennis & vaardigheden) en sociale integratie (binding) versterken. Zij verwacht hiermee een bijdrage te leveren aan het verlagen van de uitval in het eerste jaar en aan de tevredenheid over intake en studieloopbaanbegeleiding.

De School of Education werkt al langer met intakegesprekken en grijpt het project van SURF aan om de kwaliteit en de effecten ervan te verbeteren. De hogeschool verwacht dat hun ervaringen met het concept van integrale intake doorlopend in studieloopbaanbegeleiding, de digitale instrumenten en kennis- en vaardigheidstoetsen interessant kunnen zijn voor andere hogescholen.

De koers naar inspirerende leraren voor de klas

Het jaar 2008 stond voor de lerarenopleidingen in het teken van kwaliteitsverbeteringen. Leraren in opleiding moesten beter worden toegevoegd om te kunnen voldoen aan nieuwe en uitdagende vragen die aan de leraar van de toekomst worden gesteld. Niet alleen moeten zij beschikken over brede vak kennis als basis voor de verdere ontwikkeling, maar ook moet een antwoord worden gegeven op de vraag hoe blijvend kan worden gewerkt aan vernieuwingen in de onderwijspraktijk. Hier is hard aan gewerkt, de koers is uitgezet en de eerste mijlpalen zijn bereikt.

De koers

Begin 2008 werd de nota Meesterschap gepresenteerd. De sector zet in deze nota uiteen hoe de lerarenopleidingen gezamenlijk een verdere kwaliteitsimpuls geven aan het onderwijs in de komende jaren. Het plan kent vier pijlers: het vastleggen van het gewenste eindniveau van de opleiding, het verhogen van het startniveau, het creëren van een uitdagend studieklimaat en een discussiereeks over de toekomst van het onderwijs. Veel van de plannen die in Meesterschap zijn geformuleerd hebben politieke steun gevonden in de Kwaliteitsagenda Krachtig Meesterschap die in oktober 2008 door staatssecretaris Van Bijsterveldt is gepresenteerd.

Deze steun heeft ook een financiële impuls met zich meegebracht waardoor veel plannen een vlucht hebben genomen. Zo wordt met subsidie van het Ministerie van OCW in het project "Werken aan Kwaliteit" hard gewerkt aan het vastleggen van de kennisbasis van afgestudeerden in het lerarenonderwijs. Naar verwachting worden de eerste kennisbases in de zomer van 2009 opgeleverd. Verder heeft de staatssecretaris extra financiering toegezegd voor summercourses op het gebied van taal

en rekenen, om op deze manier ook het instroomniveau van de studenten beter te kunnen garanderen. Tenslotte heeft zij nog € 10 miljoen uitgetrokken voor financiering van nieuwe lectoraten in de pedagogische sector, één van de andere doelstellingen uit de nota Meesterschap.

Verzwaarde accreditatie

Meesterschap is niet de enige manier waarop de lerarenopleidingen aan de slag zijn gegaan met het versterken van hun kwaliteit. Eind 2004 heeft de NVAO vastgesteld dat bijna de helft van alle Pabo-opleidingen verbeteringen moesten aanbrengen. Hierop is afgesproken dat de kwaliteitszorg van de Pabo's verscherpt zou worden. In 2008 zijn alle lerarenopleidingen basisonderwijs bezocht door een accreditatiecommissie

Het ziet er naar uit dat alle Pabo's in 2009 de verzwaarde accreditatie behalen.

die uitgebreid controleerde op toetsen en eindwerkstukken, en studenten en werkveld uitgebreid interviewde. Uit de voorlopige resultaten van de visitatiecommissies blijkt dat er een grote kwaliteitsslag is gemaakt en het ziet er naar uit dat alle Pabo's in 2009 de verzwaarde accreditatie behalen.

Leraren beter voorbereid op de uitdagingen in het onderwijs

Master Leren & Innoveren

In 2008 zijn ook de eerste Masters Leren & Innoveren van start gegaan. Deze tweejarige master-

In 2009 zullen nog meer hogescholen deze master gaan aanbieden.

Academische Pabo's

Afgelopen jaar zag ook de eerste Academische Pabo het licht. In Utrecht is deze opleiding, waarbij studenten zowel een Pabo-diploma krijgen als een wo-bachelor onderwijskunde, in september begonnen met 50 studenten. Het komende schooljaar zullen er nog meer vergelijkbare initiatieven volgen. Het doel is om leerkrachten op te leiden die over zowel wetenschappelijke als praktische kennis beschikken. De opleiding draagt

daarmee bij aan een oplossing voor het door Rinnooy Kan gesignaleerde tekort aan kwalitatief goede leraren.

De kwaliteitsslag die heeft plaatsgevonden door de inspanningen van alle betrokkenen wordt de komende jaren doorgezet. De opleidingen zullen altijd voor nieuwe uitdagingen komen te staan. Maar met de koers die nu is ingezet, met kwaliteit als absolute prioriteit, geven de opleidingen een duidelijk antwoord op de roep om hoogopgeleide en inspirerende leraren voor de klas.

Kwalificatiemodel Fysiotherapie maakt internationale diploma-erkenning mogelijk

Jaarlijks vertrekken honderden afgestudeerden naar het buitenland om daar (tijdelijk) het beroep van fysiotherapeut uit te oefenen. Om in het buitenland als fysiotherapeut te mogen werken is echter een internationale diploma-erkenning nodig. Afgelopen jaar is de laatste hand gelegd aan een transcript voor de opleiding fysiotherapie: een geactualiseerd opleidingsprofiel en beroepsbeeld, waarin internationale vergelijkbaarheid van de opleiding fysiotherapie inzichtelijk wordt gemaakt.

Het transcript is tot stand gekomen door samenwerking van de gezamenlijke bachelor-opleidingen fysiotherapie in Nederland. Het maakt vergelijking tussen opleidingen uit verschillende landen beter mogelijk en kan door afgestudeerden gebruikt worden voor diploma-erkenning in het buitenland. Dit is van belang voor het internationale werkveld zodat studenten makkelijker in het buitenland aan de slag kunnen. Ook worden de opleidingen beter toegankelijk voor getalenteerde buitenlandse studenten

die in Nederland een opleiding bij een hogeschool willen volgen.

Het is de ambitie van de opleidingen in het Hoger Gezondheidszorg Onderwijs (hgzo) dat alle opleidingen met elkaar een nationaal en internationaal transcript laten ontwikkelen. Het huidige transcript bevestigt de goede samenwerking tussen opleidingen. Ook zet de exercitie aan tot het fijnslijpen van de inhoud van het curriculum en van de kennis en vaardigheden die studenten moeten opdoen.

Internationale diploma-erkenning voor fysiotherapeuten

Interview Heim Meijerink

‘Iedereen moet meedoen’

Veel jongeren die het hbo binnenstromen hebben problemen met taal en rekenen. Begin 2008 presenteerde de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen haar eindrapport ‘Over de drempels met taal en rekenen’. Doel van het advies is versterking van de doorlopende leerlijnen taal en rekenen/wiskunde vanaf het primair tot aan het hoger onderwijs. Speciale aandacht is er voor de overgang tussen schooltypen en de te verwachten kwaliteiten van binnenstromende leerlingen in het volgende, ontvangende schooltype.

Voor drie referentieniveaus is een inhoudelijke beschrijving ontwikkeld: voor de leeftijd van omstreeks twaalf, zestien en achttien jaar. Ieder referentieniveau kent een basisniveau, waaraan alle leerlingen moeten voldoen, en een streefniveau voor zoveel mogelijk leerlingen. Voorzitter Heim Meijerink gelooft dat deze maatregel de hoge uitval in het onderwijs zal verminderen en zal zorgen voor een beter kennisniveau voor taal en rekenen/wiskunde van schoolverlaters die instromen in maatschappij en beroep.

Bieden deze referentieniveaus genoeg garantie om instroomniveaus te waarborgen?

‘Alleen met harde afspraken en een wettelijke regeling kun je de versterking van de doorlopende leerlijnen garanderen en waarborgen. De referentieniveaus zijn zover uitgewerkt dat ze als basis kunnen dienen voor leerstandaarden. Dan heb je een echte garantie voor bijvoorbeeld instroomniveaus. Het precies formuleren van die standaarden moeten de sectoren zelf doen. Ik vind niet dat onze commissie, van toch betrouwbare toevallige experts, dat maar even moet gaan regelen voor alle betrokken onderwijssectoren. De sectoren zullen tot gezamenlijke afspraken moeten komen.’

Hoe waren de reacties uit het veld?

‘We waren ons bewust van het ingrijpende karakter van ons rapport. We besteden daarom heel veel aandacht aan vragen rond de hele implementatie in ons advies. Bij de totstandkoming van het advies hebben we ook veelvuldig contact gehad met het werkveld. Wat mij daarbij opviel was dat hoe dichterbij de werkvloer kwamen, hoe positiever de reacties werden. Leraren van alle onderwijsniveaus vonden het hoog tijd worden voor meer duidelijkheid. Met heldere instroomniveaus weten docenten van ieder schooltype precies waar ze naartoe kunnen werken en waar ze op verder kunnen bouwen. De bestuurders hadden wel de nodige mitsen en maren, maar over het algemeen vielen de reacties erg mee. Er is geen stammenstrijd uitgebroken.’

Het hele principe van het preciezer formuleren en afspreken van referentieniveaus wordt toegejuicht, de opmerkingen gaan meer over de moeilijkheidsgraad van de niveaus of de vastlegging ervan. De meesten zijn er wel van overtuigd dat je met goede leerstandaarden de hoge uitval in het onderwijs kan verminderen en het kennisniveau voor taal en rekenen kunt verbeteren.’

Heim Meijerink, voorzitter Expertgroep Doorlopende Leerlijnen

Waar moet op worden gelet bij de invoering?

‘Voor mij is het heel belangrijk dat er zorgvuldige afspraken komen rond leerlingen die het fundamentele niveau niet halen. Deze leer-

lingen moeten tot de grenzen van hun capaciteiten worden opgeleid. Anders zijn we bezig met het uitvoeren van een soort kaalslag op minder begaafde leerlingen, of leerlingen met veel achterstand.

Dat is de keerzijde van onze voorstellen. Als we dit niet goed afspreken en faciliteren zitten we straks met een middengroep leerlingen die het dan misschien kwalitatief iets beter gaat doen, maar verliezen we tegelijkertijd veel leerlingen aan de onderkant.

Alleen met harde afspraken en een wettelijke regeling kun je de versterking van de doorlopende leerlijnen garanderen en waarborgen.

Ditzelfde geldt, in mindere mate, ook voor hoogbegaafde leerlingen. Die zijn ook niet zo vreselijk gebaat bij dit type niveaubeschrijvingen, die moeten gewoon meer worden uitgedaagd.’

Welke rol kan het hbo spelen bij de invoering?

‘Er moet intensief overleg komen tussen het hbo en het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Het lijkt mij ook van belang dat de hogescholen echt gaan deelnemen in de pilots die van start gaan rond de doorlopende leerlijnen. Daarbij moeten de hogescholen niet een beetje op een afstand blijven toekijken om straks alleen maar weer in positie te komen om eisen te gaan stellen. Dat is een tamelijk begrijpelijke positie voor het hbo, het is toch de meest belangrijke ontvangende partij. Maar als je alleen maar blijft roepen wat de eisen zijn met betrekking tot de basale vaardigheden taal en rekenen prijs je jezelf uit de markt. Je moet gewoon meepraten én participeren.’

Studiesucces

Het studiesucces na vijf jaar is iets gestegen, terwijl het rendement na acht jaar juist iets is gedaald. Van alle studenten die in 2002 begonnen met een hbo-opleiding was vijf jaar later 58,1% afgestudeerd, terwijl dit bij studenten die een jaar eerder begonnen nog 56,7% was.

Ook de uitval in het eerste studiejaar is gestegen. Van de studenten die in 2006 een studie in het hbo begonnen, is na één jaar 17,3% gestopt met studeren. Een jaar eerder lag dit percentage nog op 15,2%. Studenten die na het eerste jaar verder gaan, doen het echter steeds beter in het vervolg van de opleiding. De uitval in deze groep daalt al enkele jaren. Het eerste

studiejaar van het hbo krijgt dus een sterker selecterend karakter. De kans dat studenten die het eerste jaar met succes doorlopen ook hun diploma halen neemt zodoende toe.

Havo-scholieren doen het in het hbo beter dan studenten uit het mbo. In het eerste jaar vallen meer

mbo'ers (21,3%) uit dan havisten (14,6%). Acht jaar na aanvang van de studie heeft 69,8% van de havo-scholieren een diploma behaald in het hoger onderwijs, terwijl dit bij de mbo'ers 66,4% is. Studenten met een vwo-voorbereiding behalen de beste resultaten. Van hen behaalt 82,0% binnen acht jaar een diploma.

Rendement en uitval van bachelorstudenten

	Totaal	Havo	MBO	VWO
Rendement na 5 jaar (cohort 2002)	58,1%	54,4%	59,1%	69,8%
Rendement na 8 jaar (cohort 1999)	68,5%	69,8%	66,4%	82,0%
Uitval na 1 jaar (cohort 2006)	17,3%	14,6%	21,3%	8,2%
Uitval na 3 jaar (cohort 2004)	21,1%	16,9%	25,8%	10,4%

Bron: HBO-raad

Platform voor Maatschappelijk Innovatief Ondernemen

Samen werken aan de buurtverbetering

Op 20 november 2008 was de eerste landelijke manifestatie van de Buurtalliantie, een platform voor Maatschappelijk Innovatief Ondernemen. Bijna 1600 professionals kwamen naar de Van Nelle Ontwerfabriek in Rotterdam om ervaringen uit te wisselen, afspraken te maken en 'horizonnen te verkennen'. Bijzondere gasten waren Prinses Máxima en de minister van Wijken, Wonen en Integratie, Eberhard van der Laan.

De Buurtalliantie is een initiatief van meer dan twintig maatschappelijke organisaties, waaronder de HBO-raad, gericht op het verbeteren van buurtwijken. Nederland kent veel achterstandswijken, waarvan een deel bekend staat

als krachtwijk. Veel hogescholen, evenals een groot aantal maatschappelijke organisaties, hebben een nauwe relatie met deze wijken. Staan ze niet aan de rand van, of in de wijk, dan hebben ze wel studenten uit de wijk, of leiden ze op tot professionals vóór de wijk. Denk hierbij aan toekomstige leraren uit het basis- en middelbaar onderwijs, of professionals in de (jeugd-) zorg.

Hogescholen werken vanuit deze betrokkenheid samen met anderen aan de verbetering van deze achterstandswijken. De Buurtalliantie biedt hiervoor een prachtig platform.

Meer informatie op www.buurtalliantie.nl

ZonMw en HBO-raad sluiten convenant

ZonMw-voorzitter Pauline Meurs en voorzitter HBO-raad Doekle Terpstra ondertekenden op 24 april 2008 tijdens het jaarcongres van de HBO-raad een samenwerkingsconvenant. Het convenant moet leiden tot een betere doorstroming van bestaande kennis via het onderwijs naar de zorgprofessionals. Ook moet de samenwerking bijdragen aan een betere aansluiting van kennisontwikkeling op vragen uit de beroepspraktijk.

In de gezondheidszorg en welzijnssector verloopt de toepassing van wetenschappelijke kennis naar de beroepspraktijk moeizaam. Professionals maken weinig gebruik van de kennis afkomstig uit universitair onderzoek. Omgekeerd maakt de wetenschappelijke wereld weinig gebruik van de kennis bij en vragen van de professionals in het veld. ZonMw en de HBO-raad zijn er gezamenlijk van overtuigd dat het ontwikkelen

en toepassen van kennis op het gebied van volksgezondheid en zorg dichtbij en in samenwerking met de praktijk dient te gebeuren.

Dit convenant creëert de mogelijkheid om lectoraten en de kenniscentra van hogescholen beter te benutten als het gaat om vraaggestuurde kennisontwikkeling, implementatie en innovatie in de zorgsector.

Hogescholen werken aan terugdringing van overgewicht en obesitas

De maatschappelijke uitdagingen van de laatste jaren rondom voeding en diëtik zijn groot. Zo is in de laatste zeven jaar het aantal gevallen van overgewicht in Nederland verdubbeld, van obesitas zelfs verdriedubbeld, wordt er verwacht dat over twintig jaar het aantal gevallen van diabetes met 70% is gestegen en is gedurende de laatste 25 jaar het aantal voedselallergieën verdubbeld.

Voor het vinden van goede antwoorden op deze uitdagingen, die ook nog eens praktisch toepasbaar zijn, zijn nieuwe combinaties van (bestaande) expertises nodig. In de organisatie Fhealinc bundelen HAS Den Bosch, het Jeroen Bosch ziekenhuis, de zuidelijke Land- en tuinbouworganisatie (zLto) en Avans Hogeschool hun krachten op het snijvlak van voeding en gezondheid.

Obesitas

Eén van de projecten die voortkomt vanuit Fhealinc is het Obesity Lifestyle Intervention Centre (OLIC), waar het Jeroen Bosch Ziekenhuis ondermeer samenwerkt met Avans hogeschool,

HAS Den Bosch en de gemeente 's-Hertogenbosch. In het OLIC wordt een structurele en multidisciplinaire aanpak voor obese kinderen ontwikkeld. In dit project wordt een onderzoeksgroep van kinderen en jongeren gedurende 5 jaar gevolgd door een expertteam. De onderzoeksgroep neemt deel aan een aantal trials op het terrein van beweging, voeding en voorlichting en zal (deels) worden gevolgd in het dagelijks leven, zodat duidelijk wordt naar welke diensten/producten vraag is. Er wordt een database gecreëerd met daarin alle informatie over leefstijl en gezondheid van de jongeren. Het bedrijfsleven krijgt de gelegenheid om via deze database infor-

matie te verzamelen, die van belang is bij productontwikkeling in de sectoren voeding, sport, onderwijs, gezondheid.

Wat is de rol van de hogescholen hierbinnen?

Binnen het project zet HAS Den Bosch haar kennis en expertise in op het gebied van levensmiddelen-technologie. Hierbij richt zij zich op de ontwikkelingen van (consumenten-) producten met de juiste nutritionele waarden, die bij kunnen dragen aan een juist voedingspatroon.

Fhealinc faciliteert bedrijven en instellingen die een bijdrage willen leveren aan maatschappelijke problematiek rondom voeding en gezondheid. Zij ondersteunt en stimuleert ondernemingen en kennisinstellingen bij het bedenken, ontwikkelen, implementeren en vermarkten van innovatieve producten en diensten.

In de laatste zeven jaar is het aantal gevallen van overgewicht in Nederland verdubbeld, van obesitas zelfs verdriedubbeld. Vanuit Fhealinc wordt gewerkt aan het terugdringen van overgewicht en obesitas.

Werkgelegenheid onder afgestudeerden uitstekend

Afgestudeerden van het hbo doen het wederom uitstekend op de arbeidsmarkt. Dit blijkt uit de HBO-Monitor uitgegeven in 2008. Daarin komt onder meer naar voren dat afgestudeerden in het hbo vaker werk vonden dan het jaar ervoor (werkeloosheid 3,1%, het jaar ervoor 4,1%). Ook de aansluiting op de arbeidsmarkt is verbeterd: 85% (het jaar ervoor 82%) van de betaald werkende afgestudeerden oefent een func-

tie op bachelor-niveau uit. En 84% (het jaar ervoor 82%) van de afgestudeerden zegt een baan gevonden te hebben die aansluit op de gevolgde opleidingsrichting.

Effect kredietcrisis nog onduidelijk.

Dit zijn cijfers uit de HBO-monitor uitgegeven in 2008, welke de resultaten laat zien van de onderzochte vragen in 2007.

In hoeverre de kredietcrisis zijn weerslag zal hebben op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in het hbo, is nog niet duidelijk. De HBO-monitor over 2008 kan hier mogelijk de eerste inzichten in geven. Publicatie hiervan wordt zomer 2009 verwacht.

Werkeloosheid op enquêtemoment, 1998-2007 (%)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hbo tot	3,2	2,4	2,8	2,5	2,8	5,1	5,4	4,6	4,1	3,1
Hbo dt	3,6	1,7	2,2	1,5	1,8	2,4	3,7	2,6	3,4	2,3
Hbo du	-	-	-	-	-	3,9	3,3	2,4	1,3	1,0
Hbo vt	3,1	2,6	2,9	2,7	3,2	6,0	6,0	5,4	4,5	3,5

Werkenden met een functie op minimaal hbo-niveau, 1998-2007 (%)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hbo tot	80	81	81	80	79	78	77	78	82	85
Hbo dt	81	81	84	86	86	85	83	83	84	84
Hbo du	-	-	-	-	-	77	76	73	78	80
Hbo vt	80	81	80	79	77	76	75	77	82	85

Bron: HBO-raad

Aantal lectoraten per onderwijssector

Een lector en kenniskring vormen samen een lectoraat. Een kenniskring is een groep van docenten en externe experts die samen met de lector praktijkgericht onderzoek verrichten in nauwe samenhang met onderwijs en de beroepspraktijk. Lectoraten zijn binnen een

hogeschool relatief kleine organisatorische eenheden. In het tweede en derde productiejaar maken lectoraten over het algemeen een behoorlijke groei door. Gemiddeld zijn voor een lectoraat circa 10 personen werkzaam.

Aantal lectoraten in het hbo naar sector (augustus 2008)

Sector	Aantal lectoraten
Hoger agrarisch onderwijs	11
Hoger economisch onderwijs	60
Hoger gezondheidszorg onderwijs	25
Hoger pedagogisch onderwijs	45
Hoger sociaal-agogisch onderwijs	26
Hoger technisch en natuurwetenschappelijk onderwijs	45
Kunstonderwijs	38
Sector overstijgende lectoraten	78
Totaal	328

Bron: HBO-raad

Goed onderwijs door praktijkgericht onderzoek

Jeroen van Mastrigt, als lector verbonden aan het lectoraat Art and Technologie van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht (HKU), stond aan de wieg van de studierichting Game Design & Development van de HKU. Hij begeleidde studenten bij de ontwikkeling van 'de Blob', oorspronkelijk een 'serious game' dat een groot stadsvernieuwingsproject in Utrecht inzichtelijk moest maken. Een Amerikaanse uitgever kocht het concept en bracht het uit voor de Wii. Inmiddels is de game een wereldwijde hit. 'Het uitontwikkelen van commercieel verkoopbare games is geen onderwijsdoel.

Tegelijkertijd zijn we op zoek naar innovatie en nieuwe toepassingen,' aldus de lector. Hij betoogt dat het traditionele business model dat nu door de game industrie gehanteerd wordt, minder geschikt is voor innovatie. Van Mastrigt: 'Bedrijven kijken meer en meer naar kennisinstellingen als hogescholen die kennis en praktijk kunnen omzetten in zinvolle creatieve toepassingen.

Hogescholen als de HKU werken vaker met andere kennisinstellingen en bedrijven/organisaties samen in onderzoekscentra. Zo is het lectoraat Art and Technology een van de initiators van het Centre for Advanced Gaming & Simulation (AGS). Daarin bundelen de HKU, de Universiteit van Utrecht en TNO hun krachten op het gebied van game onderzoek. Samen met andere onderzoeksinstellingen werkt het lectoraat aan onderzoek binnen het onderzoeksprogramma GATE (Game Research for Training and Entertainment). Bovendien is het lectoraat actief betrokken bij het formuleren en uitvoeren van onderzoeksprojecten waar studenten en onderzoekers samen werken voor bijvoorbeeld Nokia, KLM en Philips.

Links

- AGS: <http://gate.gameresearch.nl>
- GATE: www.gameresearch.nl
- Blob: <http://binnenstad.hku.nl>

'Serious game' maakt project inzichtelijk

Interview Mia Duijnste

'Forum: een inspirerend jaar'

Op 1 januari 2008 ging het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek van start. Een platform van en voor lectoren die werkzaam zijn op hogescholen. Lector Mia Duijnste, voorzitter van het Forum, kijkt terug op het eerste jaar.

'Begin 2008 zijn we met zoveel mogelijk lectoren uit verschillende domeinen de dialoog aangegaan om de onderwerpen te identificeren die belangrijk zijn. Al snel bleek dat de focus moest liggen op samen werken aan de kwaliteit en de ontwikkeling van het vak van lector: lectoral development. Daarbij moet je denken aan zaken als de positionering van de lectoren binnen hogescholen en het ambacht van praktijkgericht onderzoek.' In oktober organiseerde het Forum de eerste grote lectorenbijeenkomst in de Beurs van Berlage rond het thema lectoral development. 'Ik vond het mooi om te zien dat de opkomst zo groot was, er waren rond de honderd lectoren, het gonsde er echt van het netwerken en het uitwisselen van ervaringen.' De bijeenkomst gaf ook de aanzet tot het opzetten van expertisegruppen, waarin lectoren onderwerpen behandelen die in het kader van lectoral development relevant zijn voor alle lectoren. De uitkomsten worden actief onder alle lectoren verspreid.

De kop, de romp en de staart van praktijkgericht onderzoek

'Het belangrijkste onderscheid tussen praktijkgericht onderzoek (pgo) en het onderzoek dat vaak aan de universiteiten wordt verricht, is de gerichtheid', zegt Duijnste. 'De kop bij pgo bestaat uit de onderzoeksvraag. Die vraag moet uit de praktijk komen én relevant zijn voor diezelfde beroepspraktijk. De romp is de verwerking, het onderzoek, dat qua methodologie aan alle wetenschappelijke voorwaarden moet voldoen en daarin dus niet verschilt van universitair onderzoek. De staart, de uitslag, zwaait twee kanten op: naar de praktijk en naar het onderwijs. Dat is wat onderzoek aan het hbo zo eigen maakt. Binnen verschillende expertisegruppen wordt nu aandacht besteed aan de kwaliteit van het onderzoek en het product. Daarbij is ook veel aandacht voor de vraag met welke criteria dat is vast te stellen.'

Het valt Duijnste op dat er op veel manieren gewerkt wordt aan een

in staat zijn om de uitkomsten van onderzoek te interpreteren en, waar relevant, toepassen binnen hun werksituatie.'

Positionering

Persoonlijk vindt Duijnste de inbedding en toerusting van lectoraten binnen de hogeschool een intrigerend onderwerp. 'De manier waarop hogescholen tegen lectoren aankijken en de betekenis die ze daaraan hechten varieert. Sommige lectoraten kunnen leunen tegen gezamenlijk geformuleerd beleid, bijvoorbeeld ten aan-

Mia Duijnste, voorzitter Forum voor Praktijkgericht Onderzoek

Het is belangrijk dat de resultaten van onderzoek niet alleen de praktijk ten goede komen, maar ook in het onderwijs landen.

lijnen van het lectoraat participeren, lectoren die masterclasses geven, minors ontwikkelen en niet te vergeten de implementatie van academische vaardigheden in het onderwijs. We roepen allemaal dat onze hbo-professionals de praktijk gaan vernieuwen, maar dan moeten we ze wel vaardigheden meegeven, zoals het kunnen reflecteren op de praktijksituatie. Onze afgestudeerden moeten de weg kunnen vinden in hun vakgebied en weten wat de nieuwste wetenschappelijke inzichten zijn. Ze moeten die gegevens niet alleen kunnen opsporen, maar ook

zien van promovendi, onderzoekszwaartepunten en kwaliteitstoetsing, terwijl anderen daar hun eigen weg in moeten vinden. Dat geldt ook voor de verbinding met het onderwijs. Als die verbinding vanzelfsprekend is, maakt dat het leven toch een stuk eenvoudiger. Positionering is in die zin ook heel bepalend voor je output.' Duijnste kijkt terug op een inspirerend jaar. 'Werken in een lectoraat is een enorme uitdaging. Lectoraten zijn nog steeds volop in ontwikkeling. Dat maakt het werken met elkaar binnen Forum boeiend en zinvol.'

Hogeschool helpt agrariërs bij efficiëncyslag

Agrariërs moeten voor ieder perceel gegevens over bemesting, gewasbescherming, teelt en dergelijke bijhouden en rapporteren aan de overheid. Dat kost hun veel kostbare tijd, de huidige akkerbouwer is tot 20% van zijn tijd kwijt aan administreren. Een groep landbouwers (de vereniging Agri-base) meldde zich bij de opleiding Informatica van de Hogeschool Leiden met de vraag of gegevenswinning en rapportages ook geautomatiseerd konden worden.

Hieruit groeide een samenwerking tussen de vereniging Agri-base, AnyWi B.V., Hogeschool Leiden en Alterra, het kennisinstituut van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. De samenwerking resulteerde in een systeem dat werkt met een 'black box' en een centrale database, 'Agribase', ontwikkeld binnen het RAAK-MKB programma 'ICT en Landbouw: automatische registratie van teelt-handelingen in de landbouw'. Peter van der Wijden, docent Informatica en programmamanager, licht de werking toe: 'De black box is bevestigd op een trekker, registreert de handelingen van de agrariër en stuurt de gegevens door naar een webserver. Zo bouwt de boer een centrale database met alle relevante bedrijfsinformatie op. Partijen als de overheid, keuring- en certificeringinstanties, leveranciers en afnemers kunnen worden gemachtigd om informatie op te halen.'

Hogeschool Leiden houdt zich in dit project voornamelijk bezig met het vertalen van gegevens in de database tot betekenisvolle informatie en deze toegankelijk maken via een website. Het concept wordt nu doorontwikkeld door professionele partners. Zij realiseren samen een allereerste prototype waarmee het basisprincipe van 'handsfree registratie' kan worden aangetoond. De verwachting is dat er binnen een jaar een uitgebreide test kan worden gedaan. Het project wist een derde plaats te behalen in de eindronde van de European Satellite Navigation Competition van ruimtevaartorganisatie ESA.

Voor meer informatie: www.freediscovery.nl/node/346

Hogescholen transformeren van onderwijsinstelling naar kennisinstelling

Evaluatie lectoraten 2001 - 2008

Kennis ontwikkelen in wisselwerking met de praktijk en die kennis duurzaam implementeren in onderwijs en beroepspraktijk. Dat zijn de belangrijkste uitdagingen voor hogescholen op hun weg van onderwijsinstelling naar kennisinstelling. Dit stelt de Stichting Kennisontwikkeling hbo in zijn eindevaluatie over lectoraten in het hoger beroepsonderwijs over

de periode 2001 - 2008. De stichting constateert daarin dat hogescholen in de loop van die zeven jaar veel hebben bereikt op het gebied van lectoraten. Daarnaast doet de stichting in zijn eindevaluatie een aantal suggesties voor verbetering.

Een mogelijke verbetering is bijvoorbeeld dat voor de verdere ontwikkeling van lectoraten een stevige koppeling van onderzoek en onderwijs en een blijvende aandacht voor de professionalisering van docenten essentieel zijn. De Stichting is verder van mening dat het onderzoek van een lectoraat zich dient te richten op kennis die door economie en samenleving wordt gevraagd. Er zou verder een tweede geldstroom voor hogescholen moeten ontstaan om zo praktijkgericht onderzoek door hogescholen te stimuleren. De Stichting pleit er bovendien voor dat het ministerie van OCW gelden beschikbaar stelt voor een verdubbeling van het aantal lectoren in de periode 2009 - 2013. Ook moeten er meer docenten bij lectoraten

worden betrokken door een grotere interne financiering ervan door hogescholen zelf. Daarnaast kan door het scheppen van gemengde docent-onderzoeker functies en het stimuleren van promotietrajecten het kwalificatieniveau van docenten worden verhoogd.

De Stichting stelt ten slotte dat het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek van de HBO-raad een adequaat kader biedt voor

Hogescholen hebben veel bereikt op het gebied van lectoraten.

de kwaliteitszorgsystemen van de individuele hogescholen. Wel tekent de Stichting erbij aan dat het voor de vergelijkbaarheid van de uitkomsten van systemen op instellingsniveau van belang is dat deze niet teveel van elkaar verschillen. De eindevaluatie en de rapporten van de achtereenvolgende evaluatiecommissies zijn te downloaden via de website van de stichting: www.skohbo.nl.

Enkele cijfers

- Helft lectoren is benoemd voor 2005, de andere in 2005 of daarna
- Een kwart van de lectoren is vrouw
- Gemiddelde looptijd lectoraat is circa 4-5 jaar
- Gemiddelde aanstellingsomvang bedraagt 0,60 fte

Bron: 'Lectoraten in het hoger beroepsonderwijs 2001-2008', Stichting Kennisontwikkeling hbo

Interview Joop Siermans

'Met RAAK is de verbinding daadwerkelijk gemaakt'

Joop Siermans heeft veel vertrouwen in het nut van het onderzoek dat aan hogescholen wordt verricht, zowel voor de hogescholen zelf als voor het mkb en de non-profitsector. Siermans is voorzitter van de Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT). Daarnaast is hij al vier jaar voorzitter van zowel de beoordelingscommissie van RAAK-mkb als RAAK-publiek. Zijn voornemen was om één jaar als voorzitter aan te blijven. Maar hij is zo betrokken geraakt bij RAAK dat het einde van zijn voorzitterschap nog lang niet in zicht is, zeker nu RAAK-PRO er is.

Siermans vindt dat vier jaar RAAK ervoor gezorgd heeft dat de verbinding tussen hogescholen en het mkb en tussen hogescholen en

de doorwerking ervan in het onderwijs. De praktijk weet de hogeschool steeds beter te vinden, ook zonder subsidieprogramma. Ik ben

Hogescholen komen er steeds meer achter wat ze kunnen er waar hun kracht ligt.

de publieke sector, werkelijk is gemaakt. 'Als je mij vraagt of ik tevreden ben met vier jaar RAAK kan ik die vraag met een volmondig ja beantwoorden. Het programma heeft zijn aandeel geleverd in de ontwikkeling van het onderzoek

heel positief. Het niveau is consistent en ik zie dat het typische praktijkgerichte onderzoek bij een aantal lectoraten echt haar plaats begint te krijgen. Hogescholen komen er steeds meer achter wat ze kunnen en waar hun kracht ligt.

Joop Siermans, voorzitter Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid

Het onderzoek waar hogescholen sterk in zijn is het type onderzoek dat gebruik maakt van bestaande kennis en die kennis op een unieke wijze combineert. De uitkomst draait niet om een totale vernieuwing van de wetenschap, maar is wel een totaal nieuwe innovatie.

De Senseo of de TomTom vindt iedereen een innovatie, maar beiden waren wetenschappelijk niets nieuws. Het was er allemaal al. Het gaat er alleen om die kennis te vertalen naar de vraag vanuit de markt. De meeste innovatie in Nederland komt uit het mkb dat in zijn algemeenheid niet zo goed verbonden is met universiteiten, maar wel met hogescholen. De hogescholen zijn dan ook een enorm belangrijke partner voor innovatie. Ze zijn één van de grote motoren van innovatie in het mkb en de publieke sector.'

Siermans heeft nog wel wat wensen voor de toekomst. Hij zou graag zien dat alle hogescholen meedoen met RAAK en er meer lectoren komen. Eén van zijn wensen is al uitgekomen, namelijk projecten met een langere tijdsduur en verbinding met de wetenschap. 'Daar hebben we dus nu RAAK-PRO voor, prachtig!'

RAAK

RAAK staat voor: Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie en is een regeling vanuit het Ministerie van OCW. De initiële doelstelling van deze regeling is om de kennisuitwisseling tussen hogescholen en het midden- en kleinbedrijf in regionale innovatieprogramma's te verbeteren. Daarbij gaat het vooral om het versterken van de kennisbrugfunctie die deze instellingen kunnen hebben in de relatie tussen mkb-bedrijven en het totaal van de kennisinfrastructuur. Inmiddels loopt een zelfde regeling voor de publieke sector en is RAAK-PRO gelanceerd. Doel van RAAK-PRO is een verdieping van de onderzoekspraktijk van hogescholen en een verbinding met andere kennisinstellingen. Daarnaast dient de relatie met de praktijk (privaat en/of publiek) en de link met het onderwijs te zijn geborgd.

Duurzaam inkopen

De Haagse Hogeschool bouwt duurzaam gebouw

Op 3 december 2008 heeft de HBO-raad namens de hogescholen het Convenant Duurzaam Inkopen ondertekend. Hiermee verplichten de hogescholen zich om in 2012 bij 50% van hun aankopen en investeringen duurzaamheid als zwaarwegend criterium mee te nemen. Bij duurzaamheid gaat het om aspecten als milieu maar ook om de arbeidsomstandigheden waaron-

der producten en diensten worden geleverd. Op dit moment maken hogescholen al veel werk van duurzaam inkopen. Toch zal een forse inspanning moeten worden geleverd om in 2012 aan de doelstelling te voldoen. De hogescholen hebben de ambitie om daarna de doelstelling aan te scherpen en het aandeel duurzaam inkopen verder te verhogen.

Financieel kader hogescholen

De onderwijsbegroting van Prinsjesdag 2008 bevat voor de hogescholen weinig verrassingen. Veelal is sprake van de financiële vertaling van reeds eerder uitgezet beleid. Ronduit positief is het extra budget dat voor rekenen en taal beschikbaar is gesteld, al vraagt de uitwerking de nodige aandacht.

Evenals in de vorige begroting parkeert het kabinet de budgettaire vertaling van de extra middelen uit het Coalitieakkoord (in het bijzonder uit de enveloppen

'onderwijs' en 'innovatie') ná 2009 vooralsnog centraal. Dat wil zeggen dat de extra middelen voor 2009 (structureel) aan de verschillende beleidsartikelen van de onderwijsbegroting zijn toegevoegd, maar de extra verhogingen vanaf 2010 nog gereserveerd op de begroting van het Ministerie van Financiën staan.

Dat besluitvorming hierover jaarlijks bij de Voorjaarsnota plaatsvindt, betekent voor de hogescholen een onzekerheid bij het maken van hun meerjarenramingen.

Het hbo krijgt voor 2009 structureel een extra budget van € 26,3 miljoen voor praktijkgericht onderzoek, beleid voor allochtone studenten in de grote steden, beperking studie uitval en voor tijdelijke bekostiging van nieuwe hbo-masters. Tegenover deze extra's staan ook enkele budgettaire taakstellingen, waaronder een extra korting ter dekking van de plannen uit het actieplan Leerkracht. De structurele doorwerking van deze taakstellingen bedraagt ruim € 7,0 miljoen vanaf 2011.

Invoering bekostiging uitgesteld

In 2008 heeft veel en intensief overleg plaatsgevonden met het Ministerie van OCW over de uitwerking van een nieuw bekostigingsmodel. Dit nieuwe model moet een betere relatie tussen prestatie en bekostiging leggen dan het bestaande en inmiddels verouderde onderwijsvraagmodel.

Veel aandacht is uitgegaan naar de aanwezigheid en omvang van een zogeheten vaste voet in de bekostiging. Ook is gesproken over de bekostigingsniveaus ('prijs per

student') en de omvang van een diploma opslag. De administratieve aspecten van een nieuw systeem zijn tegen het licht gehouden. Tot slot zijn simulatieberekeningen

gemaakt die aangeven wat de re-allocatieve effecten van een nieuw systeem voor de hogescholen kunnen zijn. Duidelijk is geworden dat er veel werk is verzet, maar ook dat de beoogde invoering van een nieuw bekostigingssysteem per 2010 niet haalbaar is. Op zijn vroegst zal daarom de bekostiging vanaf 2011 volgens nieuwe regels plaats kunnen vinden.

Financieel overzicht

De hogescholen ontvangen van de overheid jaarlijks een rijksbijdrage voor het verzorgen van onderwijs. De rijksbijdrage bestaat voor ruim 90% uit een lumpsum die de hogescholen naar eigen inzicht kunnen besteden aan het uitvoeren van de wettelijke taak. Daartoe behoort naast het verzorgen van onderwijs ook de financiering van de huisvesting en de werkloosheidsuitgaven van voormalig personeel. Omdat de jaarrekeningen 2008 bij het schrijven van dit branchejaarverslag nog niet beschikbaar zijn, sluit de analyse van de financiële prestaties aan op de rijksbijdrage 2007.

De geconsolideerde jaarrekening geeft inzicht in de wijze waarop hogescholen de ontvangen rijksbijdrage besteden. Hieronder volgt een toelichting op de ontwikkeling van de balans, de exploitatierekening en financiële ratio's voor de gezamenlijke hogescholen.

Bedrijfsresultaat gedaald

Het bedrijfsresultaat van de hogescholen is verder gedaald van 3,0% in 2005 via 2,2% in 2006 naar 1,3% in 2007. Dit is het laagste niveau van de afgelopen zeven jaar en ligt ruim onder het niveau dat de commissie Smits voor wenselijk houdt (3%). Het beperkt daarmee de ruimte voor de hogescholen

Geconsolideerde jaarrekening hogescholen (x €1000)

Balans	2003	2004	2005	2006	2007
Immateriële activa	1.400	1.848	2.894	1.970	2.053
Gebouwen en terreinen	1.390.644	1.497.422	1.554.464	1.641.618	1.819.674
Inventaris	253.324	240.533	215.736	234.444	227.334
Financiële vaste activa	134.129	156.725	108.381	100.252	78.180
Vlottende activa					
Voorraden	7.691	8.522	9.819	15.365	11.672
Vorderingen	259.996	265.316	312.905	318.090	302.790
Effecten	66.230	21.128	40.914	31.813	10.804
Liquide middelen	436.484	459.686	521.746	395.638	388.294
	2.549.898	2.651.181	2.766.858	2.739.192	2.840.802
Eigen vermogen	818.423	862.898	942.319	1.007.927	1.039.365
Voorzieningen	209.218	230.673	215.602	180.156	236.014
Vreemd vermogen lang	680.262	661.244	618.875	587.025	555.467
Vlottende passiva	841.994	896.368	990.061	964.083	1.009.956
	2.549.897	2.651.183	2.766.858	2.739.192	2.840.802
Exploitatierekening	2003	2004	2005	2006	2007
Rijksbijdrage	1.636.326	1.711.655	1.808.171	1.859.480	2.027.479
Collegegelden	433.991	454.353	482.342	507.144	529.941
Derden	173.996	183.610	198.460	209.654	224.159
Overig	230.789	252.210	247.971	213.940	223.925
Totale baten	2.475.103	2.601.827	2.736.942	2.790.217	3.005.504
Personeel	1.659.867	1.757.033	1.828.014	1.884.023	2.080.021
Huisvesting	229.293	245.783	297.655	320.661	373.313
Beheerskosten	486.595	517.551	479.530	490.751	477.248
Totale lasten	2.375.756	2.520.367	2.605.200	2.695.435	2.930.582
Financiële ratio's	2003	2004	2005	2006	2007
Solvabiliteit	32,1%	32,5%	34,1%	36,8%	36,6%
Liquiditeit	0,9%	0,8%	0,9%	0,8%	0,7%
Rentabiliteit	2,0%	1,3%	2,9%	2,0%	1,1%

Bron: HBO-raad

om te investeren in de kwaliteit van onderwijs en onderwijsvoorzieningen. Het teruggelopen resultaat is gerealiseerd bij een omzet

die in 2007 met 7,7% fors is gegroeid. Deze groei wordt voor een belangrijk deel verklaard door een toename van het aantal studenten

met 2,4% en de bijstelling van de bekostigingsniveaus. Het aandeel van de personele lasten in het totaal van de lasten van de hoge-

scholen is gestegen tot 71%, een niveau dat hoger is dan enig jaar in deze eeuw. Het aandeel van de huisvestingskosten in de totale lasten is eveneens gestegen, van 11,9% in 2006 naar 12,7% in 2007. Tegenover deze toenames staat een stevige afname van het aandeel van de beheerskosten in de totale lasten. Dat indiceert dat hogescholen efficiencywinst in hun bedrijfsvoering hebben weten te realiseren.

Vermogenspositie stabiel

De afname van het bedrijfsresultaat vertaalt zich direct in een stabilisatie van de vermogenspositie van de hogescholen. Voor de sector als geheel geldt dat met een solvabiliteit van 36,6% wordt voldaan aan de normen van de commissie Smits (35%). Dat laat onverlet dat voor een derde deel van de hogescholen geldt dat de solvabiliteit deze streefwaarde nog niet heeft bereikt.

Daling liquiditeit en rentabiliteit

De liquiditeitspositie van de hogescholen is verder afgenomen, omdat het aandeel van de vlottende activa in 2007 is gedaald, terwijl het aandeel van de vlottende passiva juist een lichte stijging te zien gaf. Hogescholen hebben in 2007 een belangrijk deel van hun liquide middelen aangewend voor investeringen in gebouwen en inventaris en voor aflossing van langlopende schulden. Het resultaat uit gewone bedrijfsvoering is lager dan in 2005, waardoor rentabiliteit gedaald is van 2,0% naar 1,1% in 2007.

Personeel

Toename van het personeelsbestand

In 2008 is de omvang van het personeelsbestand verder toegenomen. Op 1 oktober 2008 waren bijna 40.000 personen werkzaam bij de hogescholen. Dat betekent een toename van 3,8%. In fte gemeten is de toename nog iets sterker wat betekent dat de gemiddelde aanstellingsomvang verder is toegenomen en nu boven de 0,74 ligt.

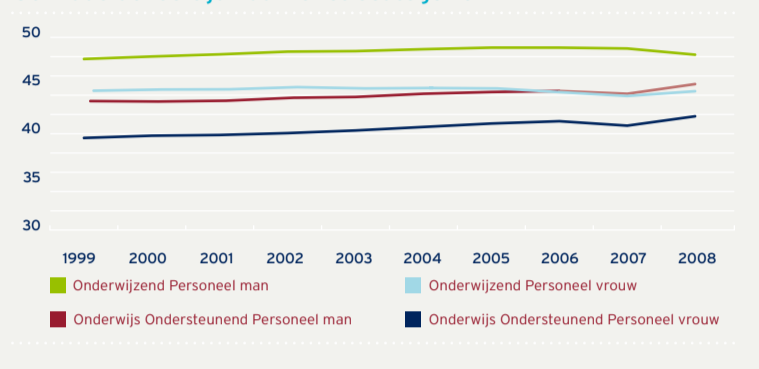
Meer vrouwen in hogere functies

Het aantal vrouwen met een aanstelling in functieschaal 13 of hoger blijft gestaag groeien. In vier jaar tijd bedraagt de toename maar liefst 50%. Bedroeg het aandeel van vrouwen in deze functieschalen in 2003 bijna 20% van het totaal, in 2008 is dat ruim 31%. Zet deze ontwikkeling zich voort dan zal binnen afzienbare termijn ook in de hogere functies een evenwichtige man / vrouw verhouding bereikt worden. In de docentfuncties is dat evenwicht al aanwezig, in de ondersteunende functies is met een aandeel van bijna 60% van het totaal zelfs sprake van een ruime oververtegenwoordiging van vrouwen.

Aandeel m/v in schaal 13 en hoger

Gemiddelde leeftijd naar functiecategorie

Leeftijdsoopbouw van het personeelsbestand

Is de gemiddelde leeftijd van werknemers bij overheid en onderwijs al ruim hoger dan in de marktsector, het hbo onderscheidt zich binnen de publieke sector nog eens door de hoge gemiddelde leeftijd van zijn werknemers. Daarbij geldt dat docenten gemiddeld ouder zijn

dan het ondersteunend personeel, en dat mannen gemiddeld ouder zijn dan vrouwen. De gemiddelde leeftijd van de oudste groep, de mannelijke docent, is in 2008 na jaren weer gedaald en met ruim 48 jaar weer terug op het niveau van vlak na de eeuwwisseling. Daar staat tegenover dat de gemiddelde leeftijd van de

Aantal werknemers (x1000)

Leeftijdsoopbouw personeelsbestand (in procenten van het totaal)

Bron: HBO-raad

vrouwelijke werknemers relatief sterk is gestegen zodat de gemiddelde leeftijd van de werknemer in het hbo met 45,2 jaar na een daling in de afgelopen jaren weer terug is op het niveau van 2005.

Het aandeel van de groep 50 plusers is in 2008 fors toegenomen. Dat komt vooral doordat werk-

nemers later met pensioen gaan. Waar vorig jaar ook het aandeel van de jongeren toenam, is in 2008 het aandeel van de groep jonger dan 35 jaar gestabiliseerd. De groei van het personeelsbestand is daarmee vooral gerealiseerd door oudere, ervaren werknemers aan te trekken.

Zorgarrangement hogescholen

De invoering van de zorgverzekeringswet in 2006 hebben de hogescholen aangegrepen voor een ingrijpende vernieuwing van het gezondheidsbeleid in de branche. Daarvoor is een collectieve zorgverzekering afgesloten, waardoor alle medewerkers en hun gezinsleden van een prima dekking tegen aantrekkelijke kortingen gebruik kunnen maken.

Bijzonder is dat het zorgarrangement onder de naam LIVVIT is

aangevuld met een werkgeversverzekering voor arbeidsgerelateerde zorg. LIVVIT biedt werknemers een breed scala aan preventieve en curatieve diensten die hen helpen om gezond en vitaal aan het werk te zijn en te blijven.

Omdat de verzekeringsovereenkomst tot 31 december 2008 was aangegaan, is in 2008 een openbare tenderprocedure gestart voor de selectie van een zorgverzekeraar met wie voor de komende jaren een collectieve zorgovereen-

komst kan worden gesloten. Uit deze tender is Zilveren Kruis Achmea als beste naar voren gekomen. Zij waren ook in voorgaande jaren de contractpartij. In de nieuwe overeenkomst zijn belangrijke verbeteringen in het LIVVIT pakket aangebracht welke de toegankelijkheid tot de beschikbare diensten moeten vergroten. HRM afdelingen, leidinggevenden en medewerkers beschikken zo over prima mogelijkheden om het gezondheidsbeleid van de hogescholen vorm en inhoud te geven.

Zilveren Kruis Achmea contractpartij voor nieuwe collectieve zorgverzekering

Convenant Leerkracht

Nadat in 2007 door de commissie Rinnooy Kan advies was uitgebracht over de positie van de leraar in het Nederlandse onderwijs heeft minister Plasterk de adviezen verwerkt in zijn Actieplan Leerkracht. Dit Actieplan is in de vorm van een convenant aan sociale partners in het onderwijs voorgelegd.

Bij de beoordeling van dit convenant hebben de hogescholen zich laten leiden door het Manifest dat zij in 2007 samen met de bonden hadden opgesteld. De middelen die met het actieplan beschikbaar worden gesteld komen in zeer beperkte mate tegemoet aan de ambities van het hbo.

Met name in de jaren na 2012 dreigt een financieel probleem. Dat betekent concreet dat het actieplan in de ogen van de hogescholen te weinig mogelijkheden biedt om te wer-

ken aan het opleidingsniveau en daarop toegesneden salariering van de docenten. Ook zijn de hogescholen bezorgd over de manier waarop uitwerking wordt gegeven aan de zogeheten functiemix, de verdeling van docenten over de onderscheiden functieschalen in het loongebouw.

Van belang is dat voldoende ruimte bestaat voor lokaal maatwerk. De hogescholen hebben daarom niet al in het voorjaar van 2008 kunnen besluiten om het convenant mede te ondertekenen. Vervolgens heeft intensief overleg tussen betrokken partijen plaats gevonden. Hoewel de budgettaire kaders niet zijn aangepast hebben de hogescholen in het najaar besloten het convenant alsnog te ondertekenen. Zij vertrouwen erop dat in lokaal overleg maatwerk kan worden overeengekomen bij de uitwerking van de landelijke afspraken.

Europese ontwikkelingen van Universities of Applied Sciences

De afgelopen jaren hebben Europese hogescholen hard gewerkt aan een verkenning van een gemeenschappelijk profiel voor het hbo in Europa. En met succes. Vanuit UASNET (European Network for Universities of Applied Sciences), het Europees netwerk van HBO-raden, zijn conclusies getrokken over waar een hbo-opleiding in Europees verband aan moet voldoen en welke kenmerken een hbo-bachelor met zich meedraagt. Daarnaast is een gemeenschappelijke identiteit voor de sector bepaald, gebaseerd op gedeelde strategische prioriteiten. In 2008 is de stap gezet naar een verdere verdieping van een gemeenschappelijk Europees profilering.

Voor de verdieping van een gezamenlijke profilering heeft de sector een aantal centrale thema's benoemd. Eén van de thema's is praktijkgericht onderzoek, met als doel te komen tot een gemeenschappelijke deler: wat kenmerkt Europees praktijkgericht onderzoek, waar moet het aan voldoen? Hiervoor is in 2008 een drie jaar durend project gestart onder de noemer EDUPROF, wat staat voor 'Educating the new European Professional in the Knowledge Society'. UASNET heeft hiervoor van de Europese commissie subsidie

- en daarmee erkenning - gekregen. Een Europese dimensie voor praktijkgericht onderzoek is voor hogescholen van wezenlijk belang. Zij leiden als kennisinstellingen professionals op voor de arbeidsmarkt. Deze arbeidsmarkt is zeer veranderlijk en wordt steeds internationaler. Het curriculum van de opleidingen moet hierop worden aangepast om zo de aansluiting op de arbeidsmarkt te blijven garanderen. Die aansluiting wordt onder andere gemaakt door praktijkgericht onderzoek. Deze vraagt nu om een Europese dimensie.

Niet alleen om van elkaar te leren, maar ook om gezamenlijk het hbo-profiel uit te dragen.

Voor 2009 staat de bijeenkomst van 46 Europese ministers van onderwijs op de agenda, waar een vervolg wordt gegeven aan de Bologna-afspraken en zo aan de toekomst van het hoger onderwijs in Europa. UASNET zal aandacht vragen voor de positie, kracht en de rol van hogescholen die benut kan worden om de doelstellingen van de Ministers in Europa te realiseren: maximale participatie, innovatie en leven lang leren.

Ook wil UASNET in de voorliggende periode het netwerk steeds meer als platform voor de Europese hogescholen zelf laten functioneren, zodat hogescholen makkelijker onderling kunnen samenwerken en Europese partners en stakeholders kunnen vinden.

Europese dimensie van wezenlijk belang voor hogescholen

Hogeschool heet in het buitenland University of Applied Sciences

Vanaf het begin van 2008 hanteren de Nederlandse hogescholen in het buitenland officieel de naam University of Applied Sciences (UAS) als Engelstalige naam voor de Nederlandse hogescholen. Deze benaming geeft uitdrukking aan zowel de brede taakstelling van hogescholen als aan het toegepaste karakter van het onderwijs en onderzoek. Deze benaming past goed binnen een bachelor-masterstructuur,

waarin academisch en professioneel gericht hoger onderwijs worden onderscheiden.

In Europees perspectief is UAS in korte tijd gangbaar geworden als aanduiding voor instellingen die hoger onderwijs met een professionele oriëntatie aanbieden. Hiermee draagt de naamgeving bij aan internationale transparantie en herkenbaarheid van (onder meer Nede-

landse) hogescholen als aanbieders van praktijkgericht hoger onderwijs.

Voor de hogescholen in de kunsten en de Pabo's geldt een uitzondering. Kunsthogescholen hebben al jaren een internationale reputatie en voeren van daaruit hun bestaande eigen (vaak Engelse) internationale naam. Pabo's kunnen zich vanaf 2008 University for Teacher Education noemen.

Internationale naamgeving draagt bij aan transparantie en herkenbaarheid van hogescholen in het buitenland

Internationalisering-agenda ministerie OCW

Begin 2008 is de internationaliseringagenda van het ministerie van OCW met het hoger onderwijsveld en de Tweede Kamer besproken. De HBO-raad heeft, net als vele andere spelers, de doelstellingen van de ministeren aanzien van zijn internationaliseringbeleid gesteund. Toch is er ook nog wat te winnen.

In de beleidsagenda van OCW is gekozen voor een gerichte inzet van middelen voor een scherper internationaliseringbeleid: van 'marge' naar 'mainstream'. Geen fragmentarische of projectmatige aanpak, maar voluit kiezen voor structurele internationalisering van het hoger onderwijs. Met deze bundeling van activiteiten is binnen de instellingen gezorgd voor een duurzame inbedding van internationalisering, onder meer door bijvoorbeeld de stage- en docenten-

mobiliteit centraal te stellen. De hoogte van de financiële middelen steken wel mager af tegen de ambities die de agenda stelt. Ook verdient de innovatiekracht van het hbo, als vertaler van opleidingsvragen vanuit het internationale werkveld, een prominente plaats. Hierbij hoort bijvoorbeeld het stimuleren van internationale samenwerking op het terrein van opleidingen en praktijkgerichte onderzoeksprojecten en uitwisseling van studenten, docenten en lectoren. Daarnaast is voor het succesvol internationaliseren van het hoger beroepsonderwijs een interdepartementale aanpak en investeringsagenda vanuit het kabinet als geheel nodig. Internationalisering van het hoger beroepsonderwijs staat immers niet op zichzelf, maar is van belang voor de algehele sociale, economische en culturele ontwikkeling van ons land.

COLOFON

Uitgave: HBO-raad, Prinsessegracht 21, Postbus 123, 2501 CC Den Haag
telefoon (070) 312 21 21, www.hbo-raad.nl

Eindredactie: Marianne Kroon, Gwendolyn Rahusen, Jeroen van Wijngaarden

Redactie: Henk Böhnke, Marjella van den Bulk, Aldert Jonkman, Judith Kivits, Max Koninkx, Stéphanie van Nassau, Annelieke van Schie, Bastiaan van der Wulp

Met dank aan: Erwin van Braam, Johannes van der Vos, Cornelis Geldof

Vormgeving: Smidswater

Fotografie: Hans Stakelbeek, FMAX Delft, Hester Blankestijn, Max Koninkx
Foto's op pag. 1, 6, 7, 11: Hollandse Hoogte
Foto's op pag. 5, 11, 12: iStockPhoto.com

Druk: Broese & Peereboom, Breda